

Mysteriedrama's 1

Rudolf Steiner / Werken en voordrachten

onder redactie van

Frans van Bussel, Michel Gastkemper

en Roel Munniks

Rudolf Steiner

Mysteriedrama's I

De poort van de inwijding
De beproeving van de ziel

Vertaald door

Wijnand Mees *en*

Cornelia Rens-Portielje

Met een nawoord van

Jelle van der Meulen *en*

Cornelia Rens-Portielje

Vrij Geestesleven / Zeist

De vertaling is gebaseerd op de uitgave:

Vier Mysteriendramen

Rudolf Steiner Gesamtausgabe nr. 14

4e druk, Rudolf Steiner Verlag, Dornach 1981

Rudolf Steiner / Werken en voordrachten

© 1993 Stichting Rudolf Steiner Vertalingen

Tweede druk 2012 (printoplage 2018)

Typografie: Françoise Berserik

Zetwerk: Henk Pel

Omslagillustratie Hans-Dieter Appenrodt, 40 x 40 cm, olieverf, 2012

ISBN 978 90 6038 509 8 / NUR 307

Vrij Geestesleven is een imprint van Uitgeverij Christofoor, Zeist.

Bij deze uitgave

Rudolf Steiner geniet bekendheid als filosoof, als geestelijk leraar en als vernieuwer van onderwijs, geneeskunde en landbouw. Hij was echter ook kunstenaar. Toen hij in 1925 overleed, liet hij een omvangrijk kunstzinnig oeuvre na, dat bestaat uit gedichten en spreuken, plastieken, schilderijen en gebouwen. Tot dat oeuvre behoren ook de vier zogeheten ‘mysteriedrama’s’, geschreven tussen 1910 en 1913. In deze uitgave verschijnen de eerste twee in Nederlandse vertaling.

Rudolf Steiner hield van theater. Al in de jaren tachtig en negentig van de negentiende eeuw bezocht hij regelmatig voorstellingen in Weimar en Berlijn, toentertijd steden met een roerig artistiek klimaat. In kranten en tijdschriften publiceerde hij recensies, die blijk geven van een intense betrokkenheid bij de experimenten van toen. In Berlijn was hij ook betrokken bij de encenering van experimentele toneelstukken. Als veel van zijn tijdgenoten verzette hij zich tegen de naturalistische opvatting die in die tijd overheerste. Theater moest in zijn ogen meer zijn dan het nabootsen van de gewone, dagelijkse werkelijkheid.

Toen Rudolf Steiner vanaf 1901 actief werd in de Theosofische Vereniging stelde hij vast dat de belangstelling voor kunst daar gering was. Al gauw begon hij op de betekenis van de kunst in het algemeen en van het theater in het bijzonder te wijzen. Door de belangstelling in die kringen voor het spirituele leven kon hij de spirituele herkomst van de kunst ter sprake brengen. Zo sprak hij over de drama’s die in de oude Griekse mysterieplaatsen werden opgevoerd. Met zijn eigen mysteriedrama’s knoopte Rudolf Steiner in feite aan bij die oude traditie, die hij wilde verbinden met het theater van zijn tijd.

De mysteriedrama’s van Steiner zijn niet op te vatten als artistieke verpakkingen van antroposofische ideeën, als poëtische ver-

beeldingen van prozaïsche beschouwingen; zij bieden drama *pur sang*, er worden personages van vlees en bloed ten tonele gevoerd die worstelen met hun lot. Nieuw aan de mysteriedrama's is echter dat het lot van de personages een geestelijke dimensie krijgt, dat wil zeggen: er wordt getoond wat mensen in de geestelijke wereld doormaken en hoe vorige levens doorwerken in latere. Voor mensen met belangstelling voor karma en reïncarnatie, bieden de drama's een concrete visie op de wijze waarop bij individuele mensen daden uit vorige levens doorwerken in hun huidige leven en in hun onderlinge relaties.

De personages staan in verschillende lotsverbindingen ten opzichte van elkaar. Zij komen dankzij elkaar tot het inzicht dat hun lot weliswaar door het verleden is bepaald, maar dat het ook mogelijk is op basis van innerlijke vrijheid nieuwe stappen te doen en daarmee nieuwe ontwikkelingen in gang te zetten. Juist dit aspect van de drama's is tot op de dag van vandaag actueel: het laat zien dat het individu in staat is zijn eigen leven ter hand te nemen. In Steiners visie is het lot geen noodlot.

De poort van de inwijding en *De beproeving van de ziel* vinden hun voortzetting in het derde en het vierde mysteriedrama, die in *Mysteriedrama's II* zijn opgenomen. In alle vier de drama's gaat het om dezelfde personen en hun ontwikkeling. Een vijfde drama kwam door het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog in 1914 niet meer tot stand.

In het nawoord wordt ingegaan op de ontstaansgeschiedenis van de mysteriedrama's en hun betekenis voor nu.

De redactie

Inhoud

De poort van de inwijding

Personen — 17

Voorspel — 19

Sofie ontvangt Estella, haar oude schoolvriendin. Deze betreurt het dat hun denkrichtingen zo uiteengaan. Zij verschillen van mening over wat echte kunst is. Estella wil die avond met haar een toneelvoorstelling zien. Sofie gaat niet mee, zij bezoekt een andere toneelvoorstelling; die voorstelling wordt in de volgende taferelen weergegeven.

Eerste taferel — 26

Na afloop van een voordracht van de geestelijke leraar Benedictus praat een aantal toehoorders nog wat na. De schilder Johannes Thomasius, die totaal uitgeblust is, kijkt met zijn vriendin Maria terug op hun tienjarige vriendschap. De cultuurhistoricus Capesius verwondert zich over de werking die de woorden van Benedictus op hem hebben. De ingenieur Strader stelt dat het wetenschappelijk gehalte van die woorden nihil is, ook al kunnen ze het hart verwarmen. De zieneres Theodora ziet een beeld en hoort woorden die zij uitspreekt; zij voorspelt dat er een nieuwe helderziendheid zal komen waarmee Christus zal kunnen worden waargenomen. Capesius vindt dit een eigenaardige situatie en is achterdochtig, Strader is geïntrigeerd. Felicia Balde, die met haar man Felix is komen luisteren, is blij weer eens onder de mensen te zijn. Capesius vertelt dat hij soms een sprookje van haar moet horen om zijn innerlijke leegte kwijt te raken. Hij beantwoordt de ontboezemingen van anderen met scepsis. Johannes, die met Maria alleen achterblijft, voelt zich door de voordracht en de gesprekken ontwricht. Hij beseft hoe schuldig hij is jegens een vrouw die hij verlaten heeft en die om hem is weggekijnd. Helena tracht Johannes ervan te overtuigen dat geesteswetenschap alleen vreugde en gezondheid brengt; Johannes doorziet dat dit een illusie is.

Tweede tafereel — 62

Johannes mediteert en hoort de woorden 'O mens, doorgrond jezelf?'. Hij vloeit samen met de wereld en beleeft in zichzelf het leed van de vrouw die hij verlaten heeft; hij aanschouwt zichzelf in zijn monsterlijkheid. Hij ontmoet in zijn meditatie Maria. Beiden beleven de duisternis op hun levensweg.

Derde tafereel — 69

Benedictus onthult Maria wat de oorzaak is van haar ogenschijnlijk slechte uitwerking op Johannes en haar pleegkind; zij is uitverkoren om draagster te worden van een geestelijk wezen. Johannes hoort uit Maria's verstarrende lichaam een stem komen die Benedictus vervloekt; hij doorziet dat het niet Maria zelf is die spreekt. Benedictus geeft hem toestemming Maria te volgen naar de tempel in het gebied van de geest en geeft hem een meditatie die hem de weg daarheen wijst.

Vierde tafereel — 81

De mediterende Johannes herkent in de zielewereld de twee tegenmachten Lucifer en Ahriman; hij schouwt hoe een jonge Capesius en een oude Strader in gesprek zijn met de geest van de elementen; deze verlangt van hen een wederdienst; hun vermetele woorden worden niet geaccepteerd.

Vijfde tafereel — 94

De mediterende Johannes aanschouwt in een tempel onder de aarde Benedictus, die zich met de drie tempelbroeders Theodosius, Romanus en Retardus beraadt over de inwijding van Johannes. Felix Balde verschijnt in de tempel om de nood der aarde kenbaar te maken: de aardegeesten moeten honger lijden door het onspirituele denken van de mensen. Als Felix Balde en de andere Maria met de tempelbroeders willen samenwerken, zal Johannes ingewijd kunnen worden.

Zesde tafereel — 104

De mediterende Johannes ziet dat de geest van de elementen het loon, dat Capesius en Strader hem schuldig zijn, van Felicia Balde opeist. Zij betaalt door een sprookje te vertellen.

Zevende tafereel — 110

In het gebied van de geest vervult Maria samen met Philia, Astrid en Luna haar taak: zij moet Johannes' ziel de kracht geven om tot het geestge-

bied door te dringen. Als Johannes inderdaad aankomt, vertelt hij wat hij op zijn weg naar de geest heeft meegemaakt. Hij weet nu dat hij Maria in haar geestelijke wezen kent. Theodora spreekt uit wat zij schouwt: een ingewijde man, die de opstanding verkondigt onder heidense volkeren, en een heidense vrouw, die in liefde voor deze man ontvlamt. Maria onthult Johannes dat zij zelf eens deze man geweest is, hij zelf eens deze vrouw. Zij blikt terug op het moment dat zij haar lichaam verliet. Benedictus roept hen beiden op, zich met elkaar te verenigen om voor de geest te werken, en geeft hun een meditatie.

Tussenspel 124

Estella vertelt hoe sterk de toneelvoorstelling die zij heeft bijgewoond op haar heeft ingewerkt: deze liet de dramatische lotgevallen zien van een schilder die heel zijn inspiratie verliest omdat zijn hartstochtelijke liefde voor zijn vriendin niet wordt beantwoord. Hij komt ook tot het besef dat zijn vorige vriendin gestorven is van verdriet om zijn ontrouw; van hem blijft slechts een wrak over. Sofie verdedigt tegenover de kunst die volmaakt weergeeft wat zichtbaar is, een kunst die iets openbaart van wat niet zichtbaar is.

Achtste tafereel — 129

Johannes voltooit het schilderij dat Capesius voorstelt. Capesius herinnert zich Johannes' inzinking van drie jaar terug en spreekt zijn bewondering erover uit hoe Johannes die te boven is gekomen en hoe vruchtbaar zijn geestelijke ervaringen voor zijn schilderkunst geworden zijn. Strader ont-kent de noodzaak de schilderkunst van Johannes uit diens geestelijke ervaringen te verklaren. Als hem echter uit het portret van Capesius diens wezen duidelijk tegemoet straalt terwijl hij dat niet met zijn zintuigen kan waarnemen, raakt hij volledig in de war; zijn rotsvaste overtuiging dat er maar één soort wetenschap bestaat, is aan het wankelen gebracht.

Negende tafereel — 138

Johannes hoort in zijn meditatie de woorden 'O mens, beleef jezelf'. Hij beleeft zichzelf in de wereld en de wereld in zichzelf. Hij put uit deze woorden kracht. Vanuit de eens door hem verlaten vrouw roept hij zichzelf toe dat hij haar pijn moet verzachten. Maria verschijnt in hem en bekrachtigt hun verbondenheid.

Tiende tafereel — 142

Johannes is nu in staat in de meditatie de werkelijkheid van Theodosius te beleven die als liefdemacht in hem leeft. Hij waant door een machtige tegenkracht te worden belaagd, herkent echter Benedictus, die hij in zichzelf beleeft. Deze geeft hem de opdracht zelfstandig de weg naar de tempel te zoeken. Theodosius verschijnt opnieuw en geeft hem de kracht om die weg in vrijheid te gaan. Daarop verschijnen Lucifer en Ahriman.

Elfde tafereel — 149

In de Zonnetempel boven de aarde betreurt Retardus de zwakheid van Capesius en Strader, die niet in staat zijn geweest Johannes en Maria op hun inwijdingsweg tegen te houden. Benedictus bevestigt tegenover Lucifer en Ahriman dat Johannes en Maria nu ontwaakt zijn in de geest. Ook Felix Balde heeft de weg naar de tempel gevonden. Romanus is daardoor in staat de wil van Johannes en Maria licht te geven. Johannes besluit de nieuw ontstane mogelijkheden te benutten.

De beproeving van de ziel

Personen, geestgestalten en gebeurtenissen — 159

Eerste tafereel — 161

In zijn studeervertrek leest Capesius voor de zoveelste keer een aantal passages uit het boek van Benedictus. Hij kijkt terug op zijn vroegere manier van denken en beseft dat hij zijn spirituele talenten niet mag verwaarlozen. Eén passage brengt hem buiten zichzelf, hij hoort stemmen en twijfelt aan wie en waar hijzelf is. Benedictus brengt hem tot zichzelf en spreekt hem moed in.

Tweede tafereel — 173

Maria smeekt Benedictus om raad: zij hoort diep in zichzelf een stem die haar gebiedt Johannes op zijn weg alleen te laten, terwijl zij zich in de geest toch met hem verenigd heeft. Benedictus doet haar beseffen dat deze geestelijke vereniging nog geen volledige werkelijkheid is en dat er in hun verhouding andere invloeden een rol spelen die zij nog niet doorziet. Maria moet inzien dat zij bij het inspireren van Johannes eigenlijk zelfzuchtig is geweest. Maria bereidt zich voor het eerdere leven, dat haar verborgen bleef, te leren kennen.

Derde tafereel — 184

Johannes verwondert zich over de verandering in Maria ten opzichte van zijn schilderwerk. Hij benadrukt hoe hij heel zijn kunstenaarschap alleen aan haar te danken heeft; in zichzelf vindt hij de inspiratie niet. Maria wijst hem op de noodzaak zich zelfstandig te ontwikkelen.

Vierde tafereel — 191

Capesius krijgt na lange tijd weer bezoek van Strader. Deze vertelt hem hoe zijn leven veranderd is: hij heeft zijn wetenschappelijke loopbaan opgegeven en is chef van een schroevenfabriek geworden. Als hij vertelt dat dit komt doordat hij van de reïncarnatieleer overtuigd is geraakt, is Capesius onthutst. Strader verklaart hem waarom deze geestelijke zekerheid hem niet gelukkig kan maken.

Vijfde tafereel — 199

Capesius bezoekt Felix en Felicia Balde. Van Felix Balde, die nu vele mensen ontvangt en hun iets van zijn wijsheid meegeeft, hoort hij hoe de mens geheel en al doortrokken is van geestelijke krachten. Felicia Balde vertelt hem het sprookje van de jongen en de bron. Capesius verlaat hen en maakt in droomtoestand mee hoe Johannes zijn dubbelganger ontmoet die hem zijn begeerte voor Maria voorhoudt. Capesius verzinkt daarop in een wereld van beelden.

Zesde tafereel (veertiende eeuw) — 214

Boeren en boerinnen twisten over de betrouwbaarheid van de burchtridders. De jood Simon, die samen met de ridders aan het vernieuwen van de geneeskunde werkt, weet zich door het volk belaagd. De mijnopzichter Thomas vertelt aan de monnik, wiens leer hij volgt, hoe een van de ridders zich aan hem als zijn vader heeft onthuld; hij kan zich echter niet met zijn vader verzoenen omdat de monnik de ridders voor verderfelijk houdt.

Zevende tafereel (veertiende eeuw) — 222

De ridders beraden zich over de ernstige toestand: overal worden ze aangevallen en gedood. De grootmeester van de ridderorde wijst hen op hun plicht trouw te blijven aan hun ideaal en ter wille van een betere toekomst de dood niet te schuwen. De monnik bezoekt, tegen zijn zin in, de ridders om een stuk land van hen op te eisen. Als hij een ogenblik alleen gelaten wordt, verschijnt hem de voormalige en overleden leider van zijn orde. Deze wijst hem op het hoge en goede ideaal van de ridders en op de noodzaak in vrede met hen samen te werken. Vervolgens verschijnen hem Ahriman

en Lucifer; zij willen hem ertoe verleiden de woorden van zijn meester in twijfel te trekken.

Achtste tafereel (veertiende eeuw) — 234

De ridder die de vader van Thomas is, ontvangt Jozef Kühne, iemand van het volk. Deze deelt hem mee dat zijn pleegdochter Cecilia geneigd is met Thomas te huwen en dat hij te weten is gekomen dat beiden zijn kinderen zijn. De vader beseft zijn trouweloosheid en wil uit de orde uittreden. Simon vertelt de grootmeester van de ridders hoe hem weliswaar vaak een beeld van Christus verschijnt, maar dat hij het christelijke geloof desondanks niet kan aanvaarden.

Negende tafereel (veertiende eeuw) — 245

Mevrouw Kühne vertelt haar dochter Berta het sprookje over goed en kwaad. De boeren en boerinnen redetwisten over de oorlog tegen de ridders. Thomas en Cecilia zijn ervan op de hoogte dat ze broer en zuster zijn. Cecilia hoopt op een goede relatie tussen haar broer en haar vader. Thomas wijst die echter af omdat hun overtuigingen onverenigbaar zijn.

Tiende tafereel — 257

Capesius beschrijft wat hij tijdens het visioen in zijn ziel heeft beleefd en hoe hij in de gestalten zichzelf en anderen heeft herkend. Zijn zintuiglijk waarnemingsvermogen wordt verduisterd en hij verliest zichzelf in de geestelijke wereld.

Elfde tafereel — 262

Aan de mediterende Maria verschijnt Ahriman die haar probeert te verwarren; hij wijst haar op inconsequenties tussen de beelden uit de veertiende eeuw en de reïncarnatieleer van Benedictus; de beelden moeten wel een projectie van haar zijn. Maria weerstaat zijn aanval door met haar wakker oordeelsvermogen te doorzien dat in een bijzonder tijdsgewricht andere reïncarnatiewetten kunnen gelden.

Twaalfde tafereel — 266

Aan de mediterende Johannes verschijnt Lucifer. Deze wijst hem op de onbewuste krachten die mensen op de juiste weg houden. Johannes zegt dat hij – gezien zijn vorig leven als Thomas – in zijn huidig leven niet in staat zal zijn, zijn geestelijke doel te bereiken; zijn ziel is daar niet rijp genoeg voor. Hij wil zich aan de onbewuste drijfveren overgeven waar Lucifer in werkt.

Dertiende tafereel — 270

In de Zonnetempel spreekt Lucifer met Ahriman over het dreigende verlies van de door hem veroverde ziel van Johannes. Benedictus spreekt met de tempelbroeders over Strader en Capesius, die wel in de tempel zijn verschenen maar geestelijk nog niet rijp zijn. Benedictus wijst zijn broeders op de taak Johannes te behouden. Maria ziet in dat zij haar smartelijke scheiding van Johannes moet dulden, omdat zij Johannes in zijn vorig leven van zijn toenmalige vader heeft vervreemd. Zij wil in liefde en trouw Johannes en Capesius terzijde staan.

Toelichtingen

Nawoord (Jelle van der Meulen en Cornelia Rens-Portielje) — 281

Aantekeningen bij het nawoord — 303

Over de tekst — 307

Fragment in de oorspronkelijke taal — 309

Aanvullende literatuur — 315

Levensoverzicht — 319

Rudolf Steiner / Werken en voordrachten — 323

De poort van de inwijding (initiatie)

Een Rozenkruisersmysterie
door
Rudolf Steiner

Personen

Van het voorspel en tussenspel

Sofie

Estella

Twee kinderen

Van het mysteriedrama

Johannes Thomasius

Maria

Benedictus

Theodosius, wiens oerbeeld zich in het verloop van het drama als geest van de liefde openbaart

Romanus, wiens oerbeeld zich in het verloop van het drama als geest van de daadkracht openbaart

Retardus, alleen als geest optredend

Germen, wiens oerbeeld zich in het verloop van het drama als geest van het aardebrein openbaart

Helena, wier oerbeeld zich in het verloop van het drama als Lucifer openbaart

Philia } vriendinnen van Maria; hun oerbeelden

Astrid } openbaren zich in het verloop van het drama als

Luna } geesten van Maria's zielekrachten

Professor Capesius

Doctor Strader

Felix Balde, die zich als een drager van de geest van de natuur openbaart

Felicia Balde

De andere Maria, wier oerbeeld zich in het verloop van het drama als ziel van de liefde openbaart

Theodora, een zieneres

Ahriman, alleen als ziel optredend

De geest van de elementen, alleen als geest optredend

Een kind, waarvan het oerbeeld zich in het verloop van het drama als jonge ziel openbaart

Voorspel

Kamer van Sofie, hoofdzakelijk geelachtig-rood van kleur. Sofie met haar twee kinderen, een jongen en een meisje, even later Estella.

De kinderen zingen (Sofie begeleidt hen op de piano)

Het zonlicht stroomt
door ruimtewijdten,
de vogelzang vervult
de lichte lucht,
de plantenzegen ontkiemt
in het aardewezen
en mensenzielen verheffen
in dankbaarheid
zich tot de geesten van de wereld.

Sofie

En nu, kinderen, naar jullie kamer, en denk goed na over de woorden die we zojuist hebben gezongen.

(Sofie brengt de kinderen naar de deur; Estella komt binnen.)

Estella

Dag Sofie. Ik stoor je toch niet?

Sofie

Nee, helemaal niet. Je bent van harte welkom.

(Ze nodigt Estella uit te gaan zitten en neemt ook zelf plaats.)

Estella

Krijg je goede berichten van je man?

Sofie

Ja, hij schrijft dat het psychologencongres hem interesseert, hoewel de manier waarop sommige wezenlijke vragen worden behandeld hem niet aanstaat. Maar het interesseert hem juist als psycholoog hoe mensen, door een bepaalde kortzichtigheid, zichzelf het zicht op de eigenlijke geheimen ontnemen.

Estella

Hij wil toch zelf ook over een belangrijk thema spreken?

Sofie

Ja, over een thema dat hem en ook mij van groot belang lijkt. Maar hij stelt zich daar niet zoveel van voor, gezien de wetenschappelijke denkwijze van de congresgangers.

Estella

Ik heb een wens, Sofie. Kunnen we deze avond niet samen doorbrengen? Vandaag wordt de 'Ontferden naar lichaam en ziel' opgevoerd en je zou me geen groter plezier doen dan samen met mij daarheen te gaan.

Sofie

Je vergeet, lieve Estella, dat wij vanavond in onze vereniging zelf de opvoering hebben waarop we ons zo lang hebben voorbereid.

Estella

Ach ja, dat was me ontschoten. Ik had zo graag deze avond met mijn oude vriendin doorgebracht. Ik verheugde me er echt op om samen met jou in de diepten van onze huidige tijd te duiken. – Maar jouw ideeënwereld is mij zo vreemd, dat de vriendschapsband, die we sinds onze schooltijd hebben, daardoor nog helemaal verbroken zal worden.

Sofie

Dat heb je me al zo vaak gezegd, maar je hebt ook steeds weer

moeten toegeven dat onze meningen geen scheidsmuur hoeven op te richten tussen de gevoelens die we van jongs af aan voor elkaar hebben.

Estella

't Is waar, dat heb ik vaak gezegd. Maar het stemt me altijd weer bitter als ik zie hoe jij steeds minder waarde hecht aan wat voor mij juist zo belangrijk in het leven is.

Sofie

Wij zouden juist veel voor elkaar kunnen betekenen, als we in elkaar respecteerden waartoe we door onze verschillende aanleg zijn gekomen.

Estella

Ach, mijn verstand zegt me vaak dat je gelijk hebt; en toch verzet zich iets in mij tegen de manier waarop jij het leven bekijkt.

Sofie

Je zult toch eerlijk moeten toegeven, dat je daarmee van mij verlangt, mijn diepste wezen te verloochenen.

Estella

Dat is allemaal goed en wel, maar één ding moet me van het hart: ik kan me best voorstellen dat mensen met verschillende opvattingen in volle sympathie met elkaar omgaan. Maar door jouw wijze van denken verplicht je je als het ware, je de meerder van anderen te voelen. Andere mensen kunnen zo met elkaar omgaan, dat ze hun verschil in opvatting verklaren uit verschillende mogelijke standpunten, die allemaal gelijkwaardig zijn. Maar jouw zienswijze doet zich als de diepere voor en bekijkt al het andere als een lagere trap van menselijke ontwikkeling.

Sofie

Maar ik heb je toch al vaker gezegd, dat voor ons de waarde van een mens uiteindelijk niet wordt bepaald door wat hij weet of

meent te weten; en ook al beschouwen wij het innerlijk opnemen van onze ideeën als de basis van het hele leven, daarom proberen we toch zoveel mogelijk de mens niet te overschatten wanneer hij zich juist voor deze levensinhoud in mag zetten.

Estella

Dat klinkt wel mooi, maar het neemt mijn argwaan niet weg. Want ik kan er mijn ogen niet voor sluiten dat een wereldbeschouwing die zichzelf een onbeperkte diepte toeschrijft, door zo'n voorgespiegelde diepte alleen maar tot een zekere oppervlakkigheid moet leiden. Je bent mij een veel te dierbare vriendin om je te wijzen op die geestverwanten van je, die bij jullie ideeën zweren en die de ergste vorm van geestelijke hoogmoed tentoonspreiden, terwijl de innerlijke leegheid en banaliteit uit al hun woorden en uit hun hele gedrag spreekt. En ook wil ik je er niet op wijzen hoe bot en ongevoelig tegenover hun medemensen juist verschillende van jullie aanhangers zijn. Jij hebt zo'n goed hart dat je je toch nooit hebt kunnen onttrekken aan wat het dagelijks leven nu eenmaal van ieder mens vraagt, die in de ware zin des woords een goed mens genoemd kan worden. Maar, dat je me juist vandaag in de steek laat, nu er van echt kunstzinnig leven sprake is, dat laat me ook in jouw geval zien dat jullie ideeën toch ten opzichte van dit leven – vergeef me dat ik het zeg – een zekere oppervlakkigheid teweegbrengen.

Sofie

En waarin bestaat die dan?

Estella

Je moest toch weten, nu je me al zo lang kent, hoe ik me met moeite heb bevrijd van een levenswijze die, dag in dag uit, jaagt naar wat tradities en banale meningen voorschrijven. Ik heb geprobeerd te weten te komen waarom zoveel mensen schijnbaar onverdiend moeten lijden. Ik streefde ernaar het leven in zijn hoogten en diepten te leren kennen. Ik ben ook bij de we-

tenschap, voor zover die voor mij toegankelijk is, te rade gegaan om op allerlei gebied meer inzicht te krijgen. – Maar laat ik mij beperken tot dit ene punt, dat juist op dit moment van belang is. Het is me duidelijk geworden wat echte kunst is. Ik meen te begrijpen hoe kunst het wezen van het leven pakt en de ware, de hogere werkelijkheid voor ons plaatst. Ik meen de polsslagen van de tijd te voelen, als ik zulke kunst op me in laat werken. En ik ril bij de gedachte dat jij, Sofie, boven die interesse in levende kunst, de voorkeur geeft aan iets wat voor mij niets anders is dan een aftandse, belerend allegorische manier om marionetten in plaats van levende mensen te bekijken en zinnebeeldige gebeurtenissen te bewonderen die ver verwijderd zijn van alles, wat dagelijks aan ons medelijden en onze actieve deelname appelleert.

Sofie

Lieve Estella, je wilt nu eenmaal niet inzien dat dáár pas het rijkste leven kan zijn, waar jij alleen maar uitgeknoobelde gedachten ziet; en dat er mensen kunnen zijn die jouw levende werkelijkheid arm moeten noemen, als die niet gemeten wordt aan de bron waaraan ze eigenlijk ontspringt. Mijn woorden klinken je misschien hard in de oren. Maar onze vriendschap eist onverbloemde oprechtheid. Als zovelen, ken jij van dat wat geest genoemd wordt alleen het kennisaspect; je hebt alleen bewustzijn van de gedachtekant van de geest. Je wilt je niet inlaten met de levende, scheppende geest, die mensen vormt met onweerstaanbare macht, zoals kiemkrachten in de natuur wezens vormen. Jij noemt bijvoorbeeld, als zovele anderen, dát naïef en oorspronkelijk in de kunst, wat naar mijn opvatting de geest verloochent. Onze manier om de wereld te bekijken verenigt echter volledig bewuste vrijheid met naïeve wordingskracht. Wij nemen dat wat naïef is, bewust in ons op en beroven het daardoor niet van zijn frisheid, rijkdom en oorspronkelijkheid. Jij gelooft dat we ons alleen gedachten over een menselijk karakter kunnen vormen, maar dat dit uit zichzelf moet ontstaan. Jij *wilt* niet inzien hoe de gedachte in de scheppende

geest duikt, aan de oerbron van het bestaan raakt en zich als de scheppende kiem zelf ontpopt. – Net zomin als de kracht van het zaad de plant eerst moet *leren* hoe ze groeien moet, maar zich als levend wezen daarin manifesteert, willen onze ideeën ons iets *leren*: ze gieten zich levenwekkend, levenschenkend in ons wezen uit. Ik dank aan de ideeën, waar ik toegang toe heb gekregen, alles waardoor mij het leven zinvol toeschijnt. Ik dank daaraan niet alleen de moed, maar ook het *inzicht* en de *kracht*, die mij de hoop geven uit mijn kinderen mensen te maken die niet alleen in conventionele zin bruikbaar zijn voor de maatschappij, maar die innerlijke rust en bevrediging in hun ziel dragen. En om me niet in van alles en nog wat te verliezen wil ik je dit nog zeggen: ik meen te weten dat de dromen die jij met zovelen deelt, zich slechts *dán* laten verwerkelijken als het de mensen lukt om dat, wat zij werkelijkheid en leven noemen, met de diepere ervaringen te verbinden die jij zo vaak zweverige fantasie hebt genoemd. Het mag je vreemd voorkomen als ik je beken dat ik veel van wat jij voor echte kunst houdt, slechts onvruchtbare kritiek op het leven vind. Want er wordt geen honger gestild, geen traan gedroogd, geen oorzaak van het verval zichtbaar gemaakt, als men alleen de buitenkant van de honger, van de betraande gezichten en van de verkommerde mensen op de planken laat zien. *Hoe* dat gewoonlijk getoond wordt is oneindig ver verwijderd van de ware diepten van het leven en van de samenhang tussen wezens.

Estella

Het is heus niet zo dat ik je niet kan volgen als je zo spreekt; je laat me alleen duidelijk zien dat je toch liever in fantasieën wilt *zwelgen* dan de werkelijkheid van het leven onderkennen. Hier scheiden zich toch onze wegen. – Vanavond zal ik het zonder mijn vriendin moeten stellen. (Opstaand.) Ik moet nu weg; maar ik denk dat we toch de oude vriendinnen blijven.

Sofie

Dat moeten we echt blijven.

(Tijdens deze laatste woorden begeleidt Sofie Estella naar de deur. Het doek valt.)